

Móra Ferenc:
A HALHATATLANSÁG KÖRÜL

Nem mondom, hogy sose voltam még szoborleleplezésen, de olyanon még nem, amelyiken szívfájás lett volna ott nem lennem. Vasárnap a Pósa Lajoséra úgy mentem, mintha az édesapámat öltöztették volna ércbe. Hiszen az se szerethetett engem jobban őnála.

Pósa Lajos jegyzett el engem a halhatatlansággal. Már úgy értem, hogy ő nyomatta ki először pesti lapban a versemet. Még pedig az Új Idők-ben. Mindjárt az induláskor a legtetéjére ugratott az akkori Olimpusnak.

Mostanában már nem szokásom nekem ilyen szép trópusokban beszélni, de akkoriban ez illett hozzám. Gimnazista gyerek voltam s ambrózia gyanánt ettem a krumplis tarhonyát. Verset írtam minden sík lapra, akár irkatábla volt, akár platanlevél, akár bárányfelhő.

Abból is látnivaló, milyen igen ifjú ember lehettem, hogy nem a magam nevében ostromoltam meg a halhatatlanságot. Nem azért, mintha szégyellni való lett volna rajta, hanem mert a testvérbátyám már akkor rég hírbe hozta, mint annak az időnek nagyon felkapott költője. Házi poétája volt az Új Idők-nek és minden-hetes asztaltársa Pósa Lajosnak, aki ott a beküldött versek fölött az impériumot gyakorolta. Nem akartam volna ezzel a protekcióval üdvözülni, azért hazudtam el a nevemet. Bartos Imrének vallottam magam a kéziraton, ezzel a névvel is jelent meg az első versem, harminc-valahány esztendeje. Most kérek érte bocsánatot, ha akkor valami valóságos Bartos Imrét kompromittáltam vele.

A második verstől kezdve aztán levettem az inkognitómat, de beletelt még vagy tíz esztendő, mikor Pósa Lajost először láttam. Már akkor rég beszegődtem Szegedre s úgy fölvitte az Isten a dolgomat, hogy kétszobás lakásra is futotta a keresetemből. De még konyhát is adtak hozzá, s azt is a két szoba közé tették, ami azért volt nagyon célirányos beosztás, mert így sokkal egyenletesebben lehetett fűteni a központi ételgőzzel.

Hát itt nyitotta rám először az ajtót Pósa Lajos. Még pedig a konyhaajtót. A mögött volt a műtermem, a két konyhaszékre helyezett nyújtódeszka. Azon fejeztem én le egy héten háromszor Khuen-Héderváry miniszterelnök urat, mert már akkor is nagyon vérengző ember voltam. Azért is tett meg vezércikkírónak a szerkesztőm már huszonhárom éves koromban.

Amikor a feketeruhás, fehérszakállas, szép, tiszta öregúr bedobbant az ajtón, akkor éppen a kellemest kevertem a hasznossal. Az egyik kezemmel szíjat hasítottam a miniszterelnök hátából, a másikkal ringattam a kislányomat.

– Öcsém, – szólalt meg a váratlan vendég – én Pósa Lajos vagyok. Megtudtam, hol van a lakásotok, te meg tudd meg, hogy ha én ezután Szegedre jövök, mindig tinálatok szállok meg.

Tudtam, hogy ennél nagyobb tisztesség még nem ért az életben, de mire megkínáltam volna, megint a költő szólalt meg.

– A lányod? – mutatott a bölcsőre. – Ez az a híres Pannika?

Azzal kitárta a két karját a bölcső felett és egy kicsit hátraszegett fejével azt mondta:

*Aludj, ingó-ringó
Pici rózsabimbó.*

Ez persze így elmondva és olvasva mosolyogni való póz, ám bár az érdekelt fél nem mosolyodott el rajta, hanem visított s inkább szívenszúrt malacra emlékeztetett, mint ingó-ringó rózsabimbóra. De Pósa Lajosnál nem volt póz. Ő nem játszott a költőt, hanem nem tudott más lenni. Sohase hordott focistát, még az elgurult inggombját is koturnusban kereste meg. Ezt mindenki roppant kényelmetlen műveletnek találná, önála ez volt a természetes. Azt hiszem, ebben az értelemben ő volt az utolsó költő. A hivatás láthatatlan csillagának sugarait akkor is magán érezte, mikor a szivarszipkába belegyömöszölte a nikotinfogó vattát.

Nekem is mindig ő preparálta a szipkát, valami egészen különös gyöngédséggel és az ő kedvéért én is mindig szipkából szívtam a mérget, noha különben nem szívlelem ezt a találmányt. Sokat virradtam meg vele kettesben, hol az ő asztalánál, hol az enyémnél s azt hiszem, nekem többet megmutatott a lelkéből, mint másoknak. Ahogy az apa szokta felnőtt fiának.

Egyszer a szobráról is beszélgetett velem. Ezen pedig ne tessék megütődni. Nem is költő az, aki nem álmodik arról, hogy neki is lesz egyszer szobra. Csak-hogy ebből az álomból előbb-utóbb fel szoktunk ébredni, ki így, ki úgy. Az egyik költő nagyot sóhajt utána, a másik meg nagyot nevet rajta. Pósa Lajos azonban különbözött a többi költőtől, hogy napáldozatig álmodott.

Nekem akkor beszélt róla, mikor Dankó Pistának szobrot csináltatott. Mert ő csináltatta, ha nincs is belevésve a talapzatába. Margó Ede, maga is székálló apródja a költőnek, vállalta, hogy megcsinálja barátságából, csak a márvány árát kell előteremteni. Azt meg Pósa vállalta és néhány év alatt csakugyan össze is cigánykodta. Erre ez a jó kifejezés, mert ebben benne van minden. A százások is, meg a fillérek is, a beléptidíjas versmondások is, meg a koldulások is. Ahol a rimánkodás nem használt, ott meg kellett próbálni a követelődzést is. Például a köztérhasználati engedélyt is csak úgy lehetett megkapni. Az akkori szegedi magisztrátus egy kicsit megijedt az ajándékszobortól. Hiszen szépnek szép a márvány-hegedűs, de Pista cigányt itthon nem éppen márványból való férfiúnak ismerték. Ha valami nagy katona lett volna, vagy népek regulázója, az más volna, annak illik elnézni a tarka macskáit, mert az nagy ember volt azokkal együtt is. De hogy jut ahhoz egy szatymazi cigány, hogy őbelüle is kőszentet csináljanak? Egyéb se kellene még, minthogy ezt is megmutogassák az iskolás gyerekeknek, példának okáért! No de isten neki, ha már megszobrosították a cigányt a többi cigányok, ne üssünk miatta lármát, hanem dugjuk el szép csendesen, tegyük ki a juhszélre, a cigányfertályba, ahol nincs útjában a művelt nagyvilágnak. Azt csak mégse lehet kívánni, hogy kitegyük a kirakatba, a dísz-ligetünkbe, holott az Istenben boldogult trónörökösünk fenséges nejeről van Stefániának elnevezve. A város parkjába, ahol egy való-

ságos királyasszony fehér szobra mereng! Hogy attól csak három makkfa, meg hat fenyőfa válassza el a rózsaszín cigányt! Mink, ország-világ tudja, kurucok vagyunk és demokraták minden március tizenötödikén, de más napok is vannak ám a polgári kalendáriumban. Hiszen ha a cigányt odaültetnék a felséges asszony mellé és az udvar azt megtudná, még tán a szabad királyi városok közül is kicsapnák Szegedet. Még az öreg Pósának is be kell látni, hogy ilyen oktalanságot nem csinálhatunk.

Az öreg Pósa azonban semmivel se volt belátóbb ember, mint a fiatal Pósa. Többször hallottam tőle, hogy szegedi újságírók korában milyen vakmerőséget cselekedett ő. Mikor a színházat avatták, vele mondtak prologot és annak az volt a refrénje:

*Akármilyen kérges a paraszt tenyere,
A királyoknak is abbul van kenyere.*

Hogy mi volt ebben a vakmerőség?

– Az, öcsém, hogy a királypáholy tele volt a főhercegekkel, de még azok is tapsoltak.

Nem mertem megkockáztatni a véleményt, hogy a főhercegek valószínűleg nem értették meg a lázadó refrént, vagy nem is hallgattak oda s hogy a főhercegek különben is nagyon udvarias emberek. Szívtelenség lett volna ilyen száraz józansággal megzavarni azt a fejedelmi diadalérzést, amely még akkor is kisütött a költő arcán, mikor már harminc év telt el a királyoknak alexandrinus versekben történt megalázása óta.

S nemcsak a feketeszakállú költő volt megátalkodott ellenfele a világ hatalmasainak, hanem a gyerekújság deresedő szerkesztője is. Gondolom, most már nem ártok vele a karrierjének, ha ezt is megírom róla – ámbár minálunk soha se lehet semmit se tudni.

Egyszer valamelyik költő-társa gyerekeknek való király-verset vitt be hozzá a szerkesztőségbe, valamilyen jubiláris alkalomból.

– Szép vers, barátom, nagyon szép vers – mondta Pósa teljes elismeréssel és visszanyújtotta a kéziratot.

– Nem értem. Tetszik neked, és mégse közlöd?

– Nem, barátom. Míg én szerkesztem a magyar gyerekek lapját, addig ebben nem magasztalnak élő királyokat. Mátyás királyon innen még halott királyt se.

Hát ilyen emberrel nem lehetett megértetni, hogy Dankó Pista nem királynéknak való társaság. A magyar nóta királya odakerült a magyarok királyasszonya mellé és megvannak egymással szép békességben, osztozva méhdongásban és holdsugárban. Azt se vettem még észre soha, hogy a művelt nagyvilág megcsóválta volna a fejét, ha idetévedt.

A Dankó-szobor leleplezése után való reggel kísértünk Pósával, csak úgy kettesben, megnézni a márványhegedűst, omló levél közt, tar ligetnek árnyán.

– Hát te már megkaptad a halhatatlanságot, Pista – simogatta meg a költő dicőseége osztályosát.

Elködösödő szemmel merengett maga elé és felsóhajtott. Hangja érce még rekedtebb volt, mint máskor.

– Mennyit kínlódtam, szenvedtem, verekedetem érte! Ugyan lesz-e majd, aki én értem megteszi?

Szerettem volna megbízgatni az öreg embert, de átkozott rossz természetem van. Megakad a torkomon a szívből jövő őszinteség is, ha attól fél, hogy hízélgés-színe van. Csak annyit tudtam mondani, megsimogatva a karját, mint ő a halhatatlan követ:

– Teérted nem kell verekedni, Pósa bácsi.

*

Kellet-e, nem-e, azt én nem tudom, de meghívót kaptam Pósa Lajos ércbeöltözésének ünnepére. Fel is mentem, engedelmet kérve a nemzeti panteontól, és félig kibontott hun-avar ősoktól és elgondoltam az úton, milyen mosolyogva nézek én majd tanító-apám szemébe:

– No, ugye, hogy meglett? Látod, csak megkaptad a halhatatlanságot, ha udvari költő nem is lett belőled.

De hát nem igen lett a beszélgetésből semmi. Szakadt a pesti eső, fonalakban, ahogy a gyerekek szokták az esőt rajzolni. Elmosta a cserkészeket is, akiknek – a meghívó szerint – az lett volna a tisztük, hogy eligazítsák a Városligetben a magamforma tudatlan embereket.

Sebaj, majd odatalál a sofőr, ha megmondom neki, hova igyekszünk.

– Itt leplezik le valahol a Pósa Lajos szobrát, oda vigyen, fiam. Tudja, ki volt, ugye?

– Igenis, nagyságos úr, a Kósa nagyságos úr.

– Nem, – mondom – Pósa.

– Igen, igen, Kósa Lajos.

Csellengett előre-hátra egy darabig, de nem találta a tetthelyet.

– Odamenjen csak, fiam, ott nagy sokadalom van – mondom neki a Múcsarnok előtt.

Ott csakugyan nagy volt a csődület, de az nem a költőnek szólt, hanem a föl-pántlikázott söröshordók versenyének.

Persze, Magyar Hét. De azért álljon csak meg, valaki majd csak meg tudja mondani, hova menjünk.

El is fogott a sofőr valami főintézőt.

– Kérem szépen, hol leplezik le a Kósa Lajos szobrát?

– A Pósa Lajosét – siettem a helyreigazítással.

– Ja igen, értelmesedett meg a főintéző – a Dósa Lajosét. Tessék csak egyenesen menni a Stefánia úton.

Mentünk egyenesen, de hát kétfelé lehet egyenesen menni s a sofőr a rossz egyenest választotta. Meg kellett fogni egy rendőrt, az aztán föl is okosított.

– A Rózsa Lajos szobrát tetszik keresni? Tessék csak egyenesen visszafelé menni.

Egy kicsit ködbeborult előttem a halhatatlanság gondolata, mire elértük a szoboravatás színhelyét. Teleszaladt a szívem meleggel, mikor az esernyők fölött megláttam a költő fejét. Egyszerre ráismerni benne Pósa Lajosra is, meg Margó Edére is. De ahogy körülnéztem, mindjárt fázni kezdtem. Forradalmat lehet csinálni paraplé alatt is, de szobrot avatni nem. Lehetetlen lelkesedni, mikor három esernyőről is csurog az ember nyakába a víz. Körülbelül ezt olvastam minden arcon, még a szoborén is.

Siettem letenni a rózsáimat, és csak szemmel simogattam körül a drága öreg költőt.

– Várj, Pósa bácsi, majd eljövök én tehozzád beszélgetni, olyankor, mikor csak ketten leszünk. Hozok én még neked ezen az ősön tarlóvirágot a szegedi homokról.

Ahogy az elázott úton igyekszem vissza a városba, egyszer csak hallom, hogy apró lábak kocognak mögöttem. Visszafordulok: egy kis legény fut utánam. Térdnadrágos pesti kisdiaák, beletoccsanva minden pocsolyába. Megvárom, mit akarhat tőlem.

Nem akart semmit, csak hozzám csatlakozott. Nem szólt egy szót se, én se szóltam, ballagtunk együtt vagy húsz lépést, mint egymáshoz tartozó két ember. Egy öreg ember, meg egy kicsi ember.

Az első fordulónál aztán megeredt a szava.

– Attól félek, hogy én most nagyon kikapok otthon – mondta minden félelem nélkül való kedélyességgel.

– Miért, kispajtás?

– Mert nem mondtam meg, hogy eljövök. Csak úgy leszaladtam a cserkészekkel.

– Hol laktok?

– A Nefelejts utcában.

– Nem akarnál villanyosra ülni?

– Á, nem érdemes, – legyintett nagyosan – mindössze négy megálló az egész.

Okos arca, értelmes szép szeme volt a gyerekeknek, a ruhája is tiszta, rendes.

– Hogy hívnak, kisöreg?

– Samu Pistikének.

– Aztán tudod te, ki volt Pósa Lajos?

– Hogyne, a verseit is tudom. Sok van az olvasókönyvemben. Mind ő írta.

– Az olvasókönyvet is ő írta, ugye?

– Persze, meg a földrajzkönyvet is.

– Ugyan ne beszélj.

– Igen – lelkesedett Samu Pistike. – Mindent ő írt, még a számtankönyvet is.

Sok szép beszéddel köszöntötték Pósa bácsit, de ilyen szépet együttvéve se mondtak róla.

Kezembe vettem a fiú meleg kis kezét, meghitten bújt meg benne.

– Alig várom már, hogy készen legyenek az elemivel. Mindjárt elmegyek Sárospatakra a kollégiumba. Édesapa is odajárt.

– Micsoda az édesapád?

– Háztulajdonos. Bácsi kérem, nincs még dél?

– Dehogy, fiam, még tizenegy óra sincs.

– Akkor kutyabaj – nevetett Pistike. – De olyan szép volt, mikor kinyílt a szobor és fölrepült a két zászló.

– De nagyon megáztál, pajtás.

– Annyi baj legyen. De borzasztó szép volt ez az ünnep. Nem baj, ha kikapok is érte otthon.

Sietnem kellett, nem bírtam hazakísérni Samu Pistikét, pedig szerettem volna neki személyesen kijárni az amnesziát. Attól tartok, most már elkéstem vele, de azért csak megkérem anyukáját, apukáját, cirógassák meg a költők barátjának szép kis fejét. Azért is, mert eláztatta a szép ruháját egy halott költőért, azért is, mert egy élő költőt kibékített a halhatatlansággal.

Istenem, ha énrólam is azt mondaná majd egyszer egy lelkes kisfiú, hogy még a számtankönyvét is én írtam!

In: Napok, holdak, elmúlt csillagok; *Révai, 1936*